

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності: наук. видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
3. Гладиліна В. И. Культурно-досуговая деятельность как средство самоутверждения и самовыражения личности подростка: автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Валентина Игоревна Гладиліна. – СПб., 2008. – 20 с.
4. Корчагина Г. И. Психологические условия ориентации старших школьников на позицию самоутверждения: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Г. И. Корчагина. – Калуга, 2000. – 232 с.
5. Костюк Г.С. Избранные психологические труды / Г.С. Костюк. – М. : Педагогика, 1988. – 304 с.
6. Кремень В.Г. Формування особистості в умовах української державності / В. Г. Кремень // Педагогічна газета. – 1999. – № 12. – С. 1-2.
7. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. автори І. Д. Бех, К. І. Чорна. – К., 2006. – 39 с.
8. Столин В.В. Самосознание личности / В.В. Столин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1983. – 284 с.
9. Тимчик М. В. Форми і методи патріотичного виховання старших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності / М.В. Тимчик // Обрії. Науково-педагогічний журнал. – 2013. – №2(37). – С. 48–51.

Федорченко Т.Є., м. Київ

**ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕНІНГОВОЇ
ТЕХНОЛОГІЇ З ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
ПІДЛІТКІВ УРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ**

Стаття присвячена розгляду актуальних питань, спрямованих на впровадження тренінгової технології формування просоціальної поведінки учнів уразливих категорій у навчально-виховний процес школи, висвітлено понятійний апарат зазначеного процесу (просоціальна поведінка, тренінгова технологія, учні 11-15 років), представлені завдання підготовки педагогів до тренінгу.

Ключові слова: педагоги, тренінгова технологія, просоціальна поведінка, формування просоціальної поведінки, підлітки уразливих категорій, заклади середньої освіти.

Article is sanctified to consideration of pressing questions, sent to introduction of training technology of forming of prosocial conduct of students of vulnerable categories in the educational-educator process of school, the concept vehicle of the noted process (prosocial conduct, training technology, students 11-15 years) is reflected, presented tasks of preparation of teachers to training.

Key words: teachers, training technology, prosocial behavior, formation of prosocial behavior, vulnerable teenagers, qualities of prosocial personality.

Основні завдання формування просоціальної поведінки школярів уразливих категорій полягають у формуванні в учнів високих моральних якостей, а також: формування системи морально-правових знань, умінь, навичок, поглядів, переконань, що становлять суспільну свідомість; виховання активної життєвої позиції, непримиренного ставлення до проявів девіантної поведінки, аморальних вчинків; забезпечення подолання шкідливих звичок; актуалізація загально моральних цінностей, дружніх родинних стосунків; прищеплення навичок особистої гігієни; формування позитивної мотивації, свідомого ставлення до свого здоров'я.

Формуванню просоціальної поведінки присвячено багато наукових досліджень переважно психологічного напрямку (І. Фурманов, А. Маклаков, К. Абульханова-Славська, І. Бех, Г. Корнетов, Б. Братусь, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Г. Товканець, М. Фіцула, Г. Щєбатунов та ін.); феномен милосердя й альтруїзму (просоціальна поведінка відрізняється від соціальної саме більшим альтруїстичним навантаженням) розкрито у дослідженнях В. Зандер, Т. Гаврилової, В. Куніциної, Н. Кухтової, І. Юсупова та ін. Науковці характеризують просоціальну поведінку як вчинки та дії індивіда, спрямовані на користь собі й іншим людям, тобто – на досягнення особистісного та громадського благополуччя.

Словник основних термінів і понять з превентивного виховання тлумачить просоціальну поведінку як систему нормативно-соціальних вчинків, якими визначається спрямованість діяльності людини, що виявляється у її ставленні до соціальних, у тому числі до етичних і правових норм, прийнятих у суспільстві, та виступає протилежною характеристикою асоціальної поведінці.

Науковцями лабораторії просоціальна поведінка тлумачиться як система дій та вчинків особистості, зумовлена свідомим прийняттям соціально значущих норм і цінностей, прагненням конструктивно вирішувати міжособистісні та групові суперечності, несприйнятливостю до ризикованих способів суб'єкт-суб'єктних взаємодій, здатністю до самореалізації у різних видах соціально значущої діяльності.

На нашу думку, формування просоціальної поведінки у підлітків від 11 до 15 років є особливо важливим, оскільки у кризовий період сприятлива та дружня атмосфера в родині та навчально-виховному середовищі, позитивні стосунки з батьками, вчителями, іншими дорослими та однолітками, активна участь у громадському житті є одними з головних факторів утримання підлітків від поведінки, яка може їм зашкодити або призвести до потрапляння в кризові чи небезпечні ситуації.

З огляду на це у шкільній практиці необхідним є формування й міцне закріплення у свідомості й поведінці підлітків позитивних установок і мотивів, значущих ціннісних орієнтацій. Впровадження тренінгової технології з формування просоціальної поведінки учнів уразливих категорій у навчально-виховний процес школи одне із головних завдань нашого дослідження.

У свою чергу тренінг — це організаційна форма навчально-виховної роботи, яка спираючись на досвід і знання її учасників, забезпечує ефективне використання різних педагогічних методів, зокрема, активних, за рахунок створення позитивної емоційної атмосфери в групі, та спрямовується на отримання сформованих навичок і життєвих компетенцій. Загальна мета тренінгу конкретизована в таких завданнях: оволодіння психологічними знаннями; формування умінь і навичок у сфері спілкування, зокрема для розв'язання конфліктних ситуацій; корекція, формування та розвиток установок, необхідних для успішного спілкування; розвиток здібностей щодо адекватного та повного пізнання себе й інших; корекція й розвиток системи стосунків особистості, створення сприятливого психологічного клімату в групах.

Тренінгова технологія з підготовки педагогів до формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій має свої завдання: оволодіння педагогами спеціальним знаннями з проблеми формування просоціальної поведінки учнів уразливих категорій, активізація мисленневої (аналітичної, порівняльної) діяльності, спостережливості і запам'ятовування програмного матеріалу; розширення інформаційного поля; розвиток вербальних умінь, удосконалення і корекція навичок міжособистісного і професійного

спілкування на основі ширості, відкритості, поваги, толерантності; вироблення професійних умінь використання різних форм, методів і технологій формування просоціальної поведінки учнів уразливих категорій; залучення учасників до багатоваріантного пошуку шляхів вирішення проблеми, формування і закріплення життєвих цінностей, усвідомлення своєї картини світу, прийняття духовних цінностей як одних з базових цінностей життя людини; формування навичок спілкування та співробітництва, виховування тих людських якостей, умінь, які необхідні в спілкуванні і спільних справах: відповідальності, совісності; виховання морально активної особистості, яка здатна виявляти прояви чуйності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, совісті, миролюбності, доброзичливості, готовності допомогти іншим; залучення школярів до загальнокультурних і національних цінностей, формування в них правил поведінки, життєвих настанов адекватних цим цінностям; формування у підростаючого покоління креативності, творчої ініціативи, господарської відповідальності, підприємливості як рис особистості; формування самосвідомості, допомога вихованцю в самореалізації, розвиток у нього прагнення і здатності до самопізнання, самоствердження, формування позитивної й активної „Я-концепції”; оволодіння учнями прийомами і способами основних видів людської діяльності, комунікативних умінь та навичок, набуття досвіду життєдіяльності в колективі та співпраці з іншими людьми; набуття учнями соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, всього людства, виховання поважного ставлення до іншої особистості, іншої культури, іншого способу мислення.

Семінари-тренінги педагогів з формування просоціальної поведінки учнів уразливих категорій – це спеціально організоване спілкування, під час якого вирішуються питання розвитку особистості, формування комунікативних навичок, надання психологічної допомоги й підтримки. Він дозволяє знімати стереотипи й вирішувати проблеми учасників.

Семінар-тренінг є формою методичної роботи під час якої широко використовують педагогічні ситуації, роздатковий матеріал, технічні засоби

навчання. Основні принципи в роботі тренінгової групи: довірливе і відверте спілкування, відповідальність у дискусіях і під час обговорення результатів тренування. Ми поділяємо точку зору В. Бабайцевої, яка визначає семінар-тренінг як технологію, що розвиває особистісні якості педагогів, формує їхню творчу індивідуальність, підвищує рівень комунікативної компетентності.

Отже, впровадження тренінгової технології з формування просоціальної поведінки учнів уразливих категорій - це перш за все форми і методи роботи, спрямовані на активну позицію педагога передбачати фіксацію уваги дітей на просоціальних імперативах, сприяння виробленню ціннісного ставлення до суспільства, природи, соціального оточення і до себе, демонстрацію бажаних поведінкових актів, стимулювання особистості до здійснення вчинків, корисних їй та оточенню. А головне гальмування тих її поведінкових тенденцій, що мають асоціальну спрямованість та навчання об'єктивному й коректному самооцінюванню вчинків. Цільовими орієнтирами формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій є сприяння свідомій інтеріоризації ними соціально значущих норм і цінностей, набуттю якостей просоціальної особистості (емпатійність, доброзичливість, турботливість, довірливість, толерантність, рефлексивність, чуйність, альтруїстичність), формуванню прагнення і вміння конструктивно вирішувати міжособистісні та групові суперечності; стимулювання участі підлітків у соціально значущій діяльності та спонукання їх до прийняття вільного вибору соціально значущих моделей поведінки.

Література

1. Лозиця В.Г. Протиріччя підліткового віку // Психологія і педагогія: основні положення: навч. посіб / В.Г. Лозиця. - К.: Академвидав. - 2001. - 271 с.
2. Технології формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища : посібник / В.Оржеховська, Т.Федорченко. – Черкаси. Чабаненко Ю., 2016. – 194 с.
3. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу : [навч. - метод. посіб] / Єжова О.О., Оржеховська В.М., Федорченко Т.Є. - Кіровоград : Імекс, 2014. - 172 с.

4. Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу : навч. – метод. посіб. / Оржеховська В.М., Федорченко Т.Є. – Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2014. – 172с.

Харченко Н.В., м. Київ

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: ФОРМИ РОБОТИ З ДОРОСЛИМИ ЛІДЕРАМИ ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Стаття присвячена огляду інноваційних форм роботи з дорослими лідерами дитячих та молодіжних громадських організацій та об'єднань щодо розвитку критичного мислення підлітків. Охарактеризовано кластери, лекції та воркшопи як ефективні інструменти в роботі педагогів дитячих об'єднань.

Ключові слова: «критичне мислення», «кластер», «воркшоп», «дитячі та молодіжні громадські об'єднання».

The article is devoted to the review of innovative forms of work with adult leaders of children's and youth public organizations and associations on the development of critical thinking of adolescents. The clusters, lectures and workshops are described as effective tools in the work of pedagogues of children's associations.

Key words: «critical thinking», «cluster», «workshop», «children's and youth public associations».

Одним із завдань соціальних та освітніх інститутів, і дитячих об'єднань зокрема, є розвиток критичного мислення. Якщо людина володіє навичками критичного мислення, це означає, що вона вміє перемагати сумніви, аналізувати інформацію, протистояти впливам і маніпуляціям, — тобто володіє необхідними інструментами, щоб зробити власне життя більш осмисленим і успішним.

Поряд з використанням вже існуючих форм і методів національно-патріотичного виховання у громадських об'єднаннях вважаємо за необхідне сконцентрувати свою увагу на запровадженні у практику дитячих об'єднань особистісно-орієнтованих технологій розвитку критичного мислення. Вважаємо, що саме цей аспект зараз набуває особливої актуальності у процесі виховання патріотизму у сучасних дітей.